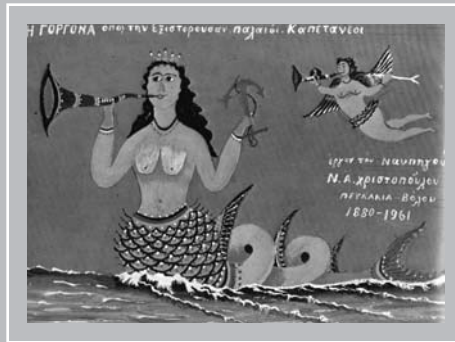

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Ο Τάκη-Πλούμας

ΣΤΟΧΟΣ

Να φανεί ότι στα παλαιότερα χρόνια και στο πλαίσιο της παραδοσιακής κοινωνίας το πρότυπο της αντρικής λεβεντιάς ήταν συνδεδεμένο αφενός με τις αναμνήσεις και τις μορφές του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, αφετέρου με όλα όσα διέσωζαν την ιστορική μνήμη και την έφεραν στο προσκήνιο της κοινωνικής ζωής (παραδοσιακή φορεσιά και λαϊκό πανηγύρι).

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Ανάμνηση του ηρωικού εθνικού παρελθόντος

Λαϊκή λεβεντιά

Η φθορά του χρόνου και η διάρκεια της μνήμης

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ο Μιλτιάδης Μαλακάσης γεννήθηκε στην ιερή πόλη του Μεσολογγίου το 1909. Από την εποχή των παιδικών του χρόνων, θυμάται τη μορφή του λεβέντη εξαδέλφου του Τάκη-Πλούμα να ξεχωρίζει για τη λεβεντιά και τη λαμπερή του φορεσιά, καθώς οι αναμνήσεις από το ένδοξο ηρωικό παρελθόν της πόλης έμεναν ζωντανές και αναβίωναν ιδίως στα λαϊκά θρησκευτικά πανηγύρια. Αν και το ποίημα αναπλάθει μια προσωπική ανάμνηση, ουσιαστικά δείχνει τις αξίες και τα πρότυπα μιας παραδοσιακής κοινωνίας στο πλαίσιο της οποίας ό,τι σήμερα ονομάζουμε λαογραφικό στοιχείο ήταν ζωντανό βίωμα που συνέδεε στενά το παρελθόν με το παρόν. Η λαϊκή φορεσιά, οι ήρωες της Επανάστασης, οι άγιοι της χριστιανοσύνης δεν αποτελούν μόνο το επίκεντρο της ιστορικής μνήμης των κατοίκων του Μεσολογγίου, αλλά και συγκροτούν τα σημεία αναγνώρισης της νεοελληνικής εθνικής ταυτότητας, τουλάχιστον έτσι όπως αυτή αναγνωριζόταν την εποχή της γραφής του ποιήματος. Όλα αυτά τα ιστορικά και λαογραφικά στοιχεία δημιουργούν μια πολύχρωμη φιγούρα του Τάκη-Πλούμα, που θυμίζει φουστανελοφόρους του ζωγράφου Θεόφιλου. Παράλληλα «Ο Τάκη-Πλούμας» είναι κι ένα προσωπικό ποίημα με διττή διάσταση: ένας ύμνος στην αντοχή της μνήμης που διατηρεί μέσα μας ολοζώντανες τις ωραίες εικόνες του παρελθόντος, αλλά κι ένα ελεγείο για την αμετάκλητη μοίρα του ανθρώπου, να γερνά και να πεθαίνει. Ο ποιητής θυμάται τον Τάκη-Πλούμα τριάντα τρία χρόνια μετά το θάνατό του κι έτσι εμμέσως αναλογίζεται την αναπόφευκτη φθορά και της δικής του ζωής. Τη διττή διάσταση του ποιήματος (έκφραση μιας κοινωνικής κατάστασης, αλλά και ενός καθαρά προσωπικού βιώματος) δείχνει η αλλαγή του γραμματικού προσώπου του αφηγητή στο τέλος του ποιήματος: ο Τάκη-Πλούμας ήταν ο λεβέντης του «Μεσολογγιού μας», αλλά και ο ήλιος της «αυγούλας μου ζωής».

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωστής Παλαμάς, «Του βιολιτζή του Μπαταριά το εγκώμιο», *Οι καημοί της λιμνοθάλασσας* (1912). *Απαντα*, τόμ. 5, Μπίρης 1972³, σ. 184.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Σχολιάστε την αλλαγή του γραμματικού προσώπου στους στίχους της τελευταίας στροφής: «Ω! το λεβέντη του Μεσολογγιού μας,/τον ήλιο της αυγούλας μου ζωής».
2. Στο ποίημα του Παλαμά «Του βιολιτζή του Μπαταριά το εγκώμιο» ανακαλείται από το παρελθόν ένα πρόσωπο που ο ποιητής γνώρισε στο Μεσολόγγι, όπου έζησε τα παιδικά του χρόνια. Με δεδομένη αυτήν τη συγγένεια ανάμεσα στα ποιήματα του Μαλακάση και του Παλαμά, συγκρίνετε τα δύο ποιήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Άγρας Τέλλος, «Μιλτιάδης Μαλακάσης, ποιητής Αθηναίος», *Κριτικά*, τόμ. 2, Ερμής 1981, σ. 95-136.

Καλλιόπη, *Παραδοσιακές φορεσιές*, Λύκειον των Ελληνίδων, Φερενίκη 2004.

Μαλακάσης Μιλτιάδης, *Τα Μεσολογγίτικα*, φιλολογική επιμέλεια Γ.Π. Σαββίδης, Ερμής 1995, σ. 41-42.

Νέα Εστία, τχ. 384, 1943.

► <http://www.snhell.gr/lakeim.html>

ΠΗΓΗ

Μιλτιάδης Μαλακάσης (1869-1943), «Ο Τάκη Πλούμας», *Τα Μεσολογγίτικα* (1920), Ερμής 1995, σ. 41-42.

ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΞΙΩΤΗΣ

Η Άννα του Κλήδονα

ΣΤΟΧΟΣ

Να φανεί ότι η καθημερινή ζωή, οι ελπίδες και οι προσδοκίες των ανθρώπων στην παραδοσιακή κοινωνία συνδέονταν στενά με τα λαϊκά έθιμα.

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Λαϊκά έθιμα

Ο γάμος, το όνειρο κάθε κοπέλας

Παιδική φάρσα με απρόσμενες συνέπειες

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το διήγημα ανακαλεί αναμνήσεις της νεότητας του συγγραφέα από τις προσφυγικές συνοικίες της μεταπολεμικής Καβάλας και αναπλάθει τα λαϊκά έθιμα που συνδέονται με τη γιορτή του Αϊ-Πάννη του Κλήδονα. Η κεντρική ηρωίδα, η Άννα, είναι μια εύπιστη και στερημένη κοπέλα, κόρη Μικρασιατών προσφύγων, η οποία εναποθέτει, όπως και οι περισσότερες κοπέλες της ηλικίας και του τόπου της, όλες τις ελπίδες για μια καλύτερη ζωή στο μελλοντικό της σύζυγο. Η ευπιστία της, ότι το έθιμο του Κλήδονα θα της αποκαλύψει την ταυτότητα αυτού του συζύγου, την κάνει εύκολο θύμα των νεαρών της γειτονιάς της, οι οποίοι με διάθεση παιχνιδιού αλλά και σκληρότητα την εξαπατούν, δημιουργώντας της πλάνες ελπίδες ότι ο μελλοντικός σύζυγός της θα είναι κάποιος φούρναρης. Ο συγγραφέας περιγράφει με συμπάθεια τον κόσμο της νεότητάς του, νοσταλγώντας μια κατάσταση πραγμάτων και συμπεριφορών, εθίμων και αντιλήψεων, οι οποίες ως επί το πλείστον ανήκουν οριστικά στο παρελθόν. Παράλληλα όμως κρατά κριτική απόσταση από εκείνο τον κόσμο, καθώς τα σχόλιά του και η κατάληξη της ιστορίας φανερώνουν ότι επρόκειτο για έναν κόσμο με άτεγκτους νόμους απέναντι στους αδύναμους και στους «αλαφροϊσκιωτους». Οι τελευταίες φράσεις του διηγήματος υπαινίσσονται ότι η Άννα αργότερα τρελάθηκε, καθώς εξακολούθησε να είναι το εύκολο θύμα μιας κοινωνίας που δεν αποδεχόταν τη διαφορετικότητα. Εντέλει η μορφή της εύπιστης Άννας προκαλεί τη συμπάθεια και τον οίκτο μας. Με αφορμή την κατάληξη της Άννας μπορούμε να συζητήσουμε με τους μαθητές για τη συμπεριφορά μας απέναντι σε πρόσωπα ψυχικά διαταραγμένα.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Πώργος Σεφέρης, «Φωτιές του Αϊ-Πάννη» [απόσπασμα], *Ποιήματα*, Ίκαρος 1976¹⁰, σ. 109.

*Η μοίρα μας, χυμένο μολύβι, δεν μπορεί ν' αλλάξει
δεν μπορεί να γίνει τίποτε.
Έχυσαν το μολύβι μέσα στο νερό κάτω από τ' αστέρια κι
ας ανάβουν οι φωτιές.*

*Αν μείνεις γυμνή μπροστά στον καθρέφτη τα μεσάνυχτα βλέπεις
βλέπεις τον άνθρωπο που περνά στο βάθος του καθρέφτη
τον άνθρωπο μέσα στη μοίρα σου που κυβερνά το κορμί σου,
μέσα στη μοναξιά και στη σιωπή τον άνθρωπο
της μοναξιάς και της σιωπής
κι ας ανάβουν οι φωτιές.*

2. Εμμανουήλ Ροΐδης, «Το ξεστουπόωμα» (1898), *Άπαντα*, τόμ. 5, φιλολογική επιμέλεια Άλκης Αγγέλου, Ερμής 1978, σ. 263-265.

ΕΥΡΥΤΕΡΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Οι μαθητές μπορούν να αφηγηθούν εμπειρίες, περιστατικά ή να συλλέξουν πληροφορίες για διάφορα λαϊκά έθιμα, μερικά από τα οποία επιβιώνουν μέχρι σήμερα, όπως τα κουφέτα στο δίσκο του γάμου, τα ονόματα στο γοβάκι της νύφης, η φανουρόπιτα κ.ά.
2. Τόσο το διήγημα του Αξιώτη όσο και το ποίημα του Σεφέρη βασίζονται στο λαϊκό έθιμο του Αϊ-Πιάννη του Κλήδονα. Συγκρίνετε τον τρόπο και εντοπίστε τις διαφορές με τις οποίες τα δύο κείμενα αξιοποιούν το λαϊκό έθιμο.
3. Κοινό στοιχείο ανάμεσα στα διηγήματα του Αξιώτη και του Ροΐδη αποτελεί η φάρσα των νεαρών εις βάρος αδύναμων ανθρώπων. Ποιες δυσάρεστες συνέπειες έχουν οι φάρσες και ποια στάση κρατά απέναντι σ' αυτές ο ενήλικος πλέον αφηγητής-συγγραφέας;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βασιλικός Βασίλης, «Δύο ανόμοιοι πεζογράφοι με κοινή καταγωγή [Χαρπαντίδης και Αξιώτης]», *Εντευκτήριο*, τχ. 33, 1995-1996, σ. 19-21.
- Καβάλα. *Μια πόλη στη λογοτεχνία*, επιλογή κειμένων Διαμαντής Αξιώτης, Μεταίχμιο 2002.
- Μικέ Μαίρη, *Λογοτεχνικά πρόσωπα της Καβάλας*, Εντευκτήριο Θεσ/νίκης, 1990, σ. 22-23.
- Παγανός Γ. Δ., «Διαμαντής Αξιώτης, *Ξόβεργα με μέλι*», *Γράμματα και Τέχνες*, τχ. 72, 1994, σ. 7-12.

ΠΗΓΗ

- Διαμαντής Αξιώτης (1942), «Η Άννα του Κλήδονα», *Ξόβεργα με μέλι*, Νεφέλη 1994, σ. 9-20: 15-20.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Να 'σαι καλά, δάσκαλε!

ΣΤΟΧΟΙ

Να προκληθεί το ενδιαφέρον των μαθητών για τα προϊόντα του λαϊκού μας πολιτισμού και να διατυπώσουν απόψεις για την αξία της παράδοσης. Να φανεί ότι η τάξη, αν δοθούν στους μαθητές τα κατάλληλα ερεθίσματα, μπορεί να λειτουργήσει ως συλλογικός χώρος ώστε τα παιδιά να γνωρίσουν και να αγαπήσουν τη λαϊκή λογοτεχνική δημιουργία, η οποία σήμερα αντιμετωπίζεται με επιφύλαξη και υποτιμάται λόγω του αστικού τρόπου ζωής.

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ**Αξία-περιφρόνηση του λαϊκού πολιτισμού
Αποκοπή-γνωριμία των μαθητών με το λαϊκό πολιτισμό
Μαθητική πονηριά****ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**

Στο διήγημα αυτό ο αφηγητής υιοθετεί το βλέμμα ενός έφηβου μαθητή, ο οποίος περιγράφει την εμπειρία του από τη διδασκαλία και τη γενικότερη παρουσία του φιλολόγου του. Είναι καλό να πληροφορηθούν οι μαθητές ότι το διήγημα περιέχει πολλά αυτοβιογραφικά στοιχεία, αφού ο Ιωάννου θήτευσε στη Μέση Εκπαίδευση και ασχολήθηκε με τη συγκέντρωση και μελέτη των δημοτικών τραγουδιών. Τα παιδιά του χωριού στο οποίο ζει ο αφηγητής ενθουσιάζονται με τον καθηγητή που τους εμπνέει σεβασμό για την παράδοση, αντίθετα ο αφηγητής νιώθει κάπως μειονεκτικά, γιατί ενώ οι συμμαθητές του «ξέφρανε τη ρίζα τους», ο ίδιος δεν ήξερε «ούτε τον παππού του».

Αν και το σύντομο αυτό διήγημα πρωτοδημοσιεύτηκε το 1979, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι καταγράφει μια πραγματικότητα που ισχύει και σήμερα: οι μαθητές του Γυμνασίου αντιμετωπίζουν τη λαϊκή παράδοση με επιφύλαξη ή και υποτίμηση. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα κυρίαρχα στο αστικό κοινωνικό περιβάλλον αισθητικά πρότυπα είναι εντελώς διαφορετικά και κυρίως ξενόφερτα. Ο αφηγητής στο διήγημα είναι μαθητής που προέρχεται από την Αθήνα, αλλά βρίσκεται για μια σχολική χρονιά σε κάποιο επαρχιακό Γυμνάσιο, λόγω της μετάθεσης του πατέρα του, που είναι δημόσιος υπάλληλος. Μας εξιστορεί λοιπόν την προσπάθεια ενός νέου φιλολόγου που αγαπά το λαϊκό πολιτισμό να μεταδώσει την αγάπη του αυτή στα παιδιά. Έτσι τα παιδιά ανακαλύπτουν ότι αυτό που μέχρι χτες αγνοούσαν και υποτιμούσαν μπορεί να γίνει πηγή όχι μόνο γνώσης και αισθητικής απόλαυσης, αλλά και να αναενώσει και να εμπλουτίσει τη σχέση τους με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.

Το διήγημα βασίζεται στην αντίθεση ανάμεσα στην Αθήνα και στην ελληνική επαρχία. Ενώ δηλαδή το μεγάλο αστικό κέντρο έχει αποκοπεί εντελώς από το λαϊκό πολιτισμό, στις μικρές πόλεις ή στην ύπαιθρο η επανασύνδεση με το λαϊκό πολιτισμό ίσως είναι εφικτή, αν το σχολικό και το κοινωνικό περιβάλλον δώσει στα παιδιά τα σχετικά ερεθίσματα. Στο διήγημα προβάλλεται η αντίληψη ότι, αν ο εκπαιδευτικός αγαπά τον πολιτισμό, μπορεί να μεταδώσει την αγάπη αυτή και στους μαθητές του. Η τελευταία φράση του διηγήματος, μέσα σε εισαγωγικά, είναι μετέωρη, εκφέρεται από τον ώριμο αφηγητή, ο οποίος γνωρίζει τη μελλοντική έκβαση των πραγμάτων, ότι δηλαδή η μεγάλη πολιτεία αφομοιώνει οριστικά τα παιδιά της, κρατώντας τα μακριά από το λαϊκό πολιτισμό.

Ο φιλόλογος του διηγήματος, εφαρμόζοντας τις αρχές του «σχολείου εργασίας», φέρνει τα παιδιά σε επαφή με το περιβάλλον, με σκοπό την κοινωνικοποίησή τους. Η προσωπικότητά του διαγράφεται καθαρά μέσα από τις δραστηριότητες και τη διδακτική μεθοδολογία του, αλλά και από την ελαφρά ειρωνική επίπληξη στον

«πονηρό» μαθητή-αφηγητή. Η απλή καθημερινή γλώσσα, ο αδιόρατα μελαγχολικός και ειρωνικός τόνος, η προφορικότητα της αφήγησης και η στοχαστική διάθεση του αφηγητή, γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν το έργο του Ιωάννου, μπορούν να επισημανθούν και στο συγκεκριμένο κείμενο.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ – ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΡΑΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Έλλη Αλεξίου, *Μια μέρα στο Γυμνάσιο* [παιδικό θέατρο], Καστανιώτης 2003.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Διαβάστε τη δεύτερη παράγραφο του αφηγήματος και εξηγήστε τι εννοούμε όταν μιλάμε για το «λαϊκό μας πολιτισμό».
2. Πατί οι μαθητές ένιωσαν ότι όλα όσα γνώριζαν ήταν «ένας θησαυρός κρυφός και αλογόριαστος»;
3. Προσπαθήστε να περιγράψετε την προσωπικότητα του καθηγητή, κάνοντας αναφορές σε συγκεκριμένα σημεία του διηγήματος.
4. Διαβάστε την τελευταία παράγραφο. Ποιος μιλά και σε ποια χρονική στιγμή αναφέρεται;

Για να αναπτυχθεί η πρώτη διαθεματική δραστηριότητα του βιβλίου του μαθητή, δίνονται η διεύθυνση και τα στοιχεία επικοινωνίας του Κέντρου Σύνταξης του *Ιστορικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* της Ακαδημίας Αθηνών: Συγγρού 129 και Βασιλείου Δίπλα 1, Αθήνα, τηλ. 210 9344806, και του Κέντρου Έρευνας της Ελληνικής Λαογραφίας: στην ίδια διεύθυνση, τηλ. 210 93 44 811, <http://www.academyofathens.gr/keel/>.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αράγης Πώργος, «Πώργος Ιωάννου», *Η μεταπολεμική πεζογραφία*, τόμ. 3, Σοκόλης 1992, σ. 150-225.

Δρουκόπουλος Άρης, «Ένα υποθετικό “Αναγνωστικό Λογοτεχνίας” με κείμενα του Πώργου Ιωάννου αποκλειστικά», *Νέα Παιδεία*, τχ. 37, 1986, σ. 144-151.

—, *Πώργος Ιωάννου. Ένας οδηγός για την ανάγνωσή του*, Ειρμός 1992.

Νέα Εστία, τχ. 1762, 2003 [αφιέρωμα στο δημοτικό τραγούδι].

Ο Παρατηρητής, τχ. 8, 1988.

Τα δημοτικά μας τραγούδια, επιμέλεια Πώργος Ιωάννου, Ερμής 1994.

Φιλολόγος, τχ. 43, Άνοιξη 1986.

►► <http://www.snhell.gr//lakeim.html>

ΠΗΓΗ

Πώργος Ιωάννου (1927-1985), «Να ’σαι καλά, δάσκαλε!» (1979), *Εφήβων και μη*, Κέδρος 1998⁸, σ. 139-142.

ΝΙΚΟΣ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Καραγκιόζης. Ένα ελληνικό θέατρο σκιών**ΣΤΟΧΟΣ**

Να γνωρίσουν οι μαθητές βασικά στοιχεία για την προέλευση, τα χαρακτηριστικά, την αισθητική και κοινωνική λειτουργία του ελληνικού θεάτρου σκιών, του Καραγκιόζη, που εξακολουθεί μέχρι σήμερα να είναι ιδιαίτερα αγαπητός στα παιδιά.

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Προέλευση του Καραγκιόζη

Διαφορές του από το τουρκικό θέατρο σκιών

Χαρακτηριστικά της ελληνικότητας του Καραγκιόζη

Αισθητική και κοινωνική λειτουργία του

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Πρωτοδημοσιευμένο στο περιοδικό *Λωτός* (τχ. 6, 1969), το σύντομο δοκίμιο του σημαντικού υπερρεαλιστή ποιητή και ζωγράφου Νίκου Εγγονόπουλου έχει ως θέμα του το ελληνικό θέατρο σκιών, τον Καραγκιόζη, παρουσιάζοντας βασικά στοιχεία για την ξενική προέλευσή του, τις διαφορές του από το τουρκικό θέατρο σκιών, τα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά του ελληνικού Καραγκιόζη, την αισθητική και κοινωνική λειτουργία του. Το δοκίμιο του Εγγονόπουλου εντάσσεται σε μια εποχή πρόσληψης του Καραγκιόζη, που χαρακτηρίζεται από δύο γνωρίσματα: αφενός ότι ο Καραγκιόζης δεν αντιμετωπίζεται πια με επιφύλαξη ή και υποτίμηση, αφετέρου ότι γνωρίζει τόσο την αποδοχή του ευρύτερου κοινού όσο και το ενδιαφέρον των ειδικών μελετητών. Το δοκίμιο του Εγγονόπουλου δεν είναι βέβαια η μελέτη ενός ειδικού του θεάτρου σκιών, αλλά η εκλαϊκευτική, ωστόσο τεκμηριωμένη και σοβαρή, προσέγγιση ενός ευαίσθητου θεατή και λάτρη του Καραγκιόζη, που βλέπει το ελληνικό θέατρο σκιών με τη διττή ματιά του ζωγράφου και του ποιητή. Από τη διττή αυτή σκοπιά, τον Εγγονόπουλο ενδιαφέρει ιδίως να αναδείξει εκείνα τα στοιχεία που είχαν ως αποτέλεσμα την αφομοίωση του ξένου προτύπου, τον εγκλιματισμό του στο ελληνικό πολιτισμικό περιβάλλον και εντέλει την ανάδειξη του Καραγκιόζη σε ένα γνήσιο και πηγαίο, πολύ αγαπητό προϊόν του νεοελληνικού λαϊκού πολιτισμού. Ένα καίριο τέτοιο στοιχείο είναι η λειτουργία του Καραγκιόζη ως θεατρικού εκπροσώπου «της λαϊκής ψυχής, των λαϊκών τάσεων και διαθέσεων, των λαϊκών πόθων και επιθυμιών». Από αυτήν τη σκοπιά, το δοκίμιο του Εγγονόπουλου για τον Καραγκιόζη μπορεί να συνδεθεί με άλλα δοκιμακά κείμενα βασικών ποιητών της γενιάς του 1930, τα οποία ανέδειξαν και επαναξιολόγησαν εκφράσεις του νεοελληνικού λαϊκού πολιτισμού, όπως τα *Απομνημονεύματα* του Στρατηγού Μακρυγιάννη (Σεφέρης) και το ζωγραφικό έργο του λαϊκού και πλάνητα ζωγράφου Θεόφилου (Ελύτης).

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Πώργος Σεφέρης, «Ένας Έλληνας – ο Μακρυγιάννης» (1943), *Δοκιμές*, τόμ. 1, Ίκαρος 1984⁵, σ. 228-263.
2. Οδυσσέας Ελύτης, «Ο ζωγράφος Θεόφιλος. Υστερόγραφο» (1967), *Ανοιχτά χαρτιά*, Ίκαρος 1996⁴, σ. 312-316.
3. Λώρενς Ντάρρελ, «Καραγκιόζης, ο λαϊκός ήρωας», *Κέρκυρα. Η σπηλιά του Πρόσπερον. Οδοιπορικό του τοπίου και της ατμόσφαιρας της Κέρκυρας*, μτφρ. Πάνος Καραγιώργος, Έκδοση Δήμου Κερκυραίων, Θεσσαλονίκη χ.χ., σ. 63-77.

ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Βρείτε πληροφορίες και εικαστικό υλικό για τις ποικίλες μορφές του θεάτρου που αναπτύχθηκαν σε διάφορα μέρη του κόσμου, π.χ. κομέντια ντελ άρτε, θέατρο του δρόμου, θέατρο Νο, παντομίμα, κουκλοθέατρο. Συγκρίνετε αυτές τις μορφές λαϊκής τέχνης με τον Καραγκιόζη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γραμματάς Θόδωρος, *Fantasyland. Θέατρο για παιδικό και νεανικό κοινό*, Τυπωθήτω 1996.
- Παγιάννος Απ., Παγιάννος Αρ. και Δαγκλής Ι., *Ο κόσμος του Καραγκιόζη*, τόμ. 1-2, Ερμής 1977.
- Θέατρο σκιών και Εκπαίδευση*, επιμέλεια Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, Καστανιώτης 2003.
- Κιουρτσάκης Πάννης, *Προφορική παράδοση και ομαδική δημιουργία. Το παράδειγμα του Καραγκιόζη*, Κέδρος 1983.
- Κοταρίδης Νίκος Γ., *Μάνθος Αθηναίος. Φιγούρες και σκηνικά του θεάτρου σκιών*, Βιβλιόραμα 2003.
- Σπαθάρης Σωτήρης, *Αυτοβιογραφία και η τέχνη του Καραγκιόζη*, Άγρα 1992.
- » http://www.engonopoulos.gr/_homeEL/
- » <http://www.snhell.gr/lakeim.html>

ΒΙΝΤΕΟ – CD-ROM

- Αφιέρωμα στον Ευγένιο Σπαθάρη, στη σειρά εκπομπών «Η ιστορία των χρόνων μου», ΕΤ1, 12.12.2003.
- CD-ROM: *Η μαγεία του θεάτρου σκιών*, Καστανιώτης 2001.

ΠΗΓΗ

- Νίκος Εγγονόπουλος (1910-1985), *Ο Καραγκιόζης. Ένα ελληνικό θέατρο σκιών*, Ύψιλον 1980, σ. 14-26.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

1. Δραματοποίηση

Οι μαθητές εύκολα μπορούν να αναλάβουν ρόλους γύρω από α) τη σχολική ζωή σε παλαιότερες εποχές, μέσα από το κείμενο του Ιωάννου ή το προτεινόμενο παράλληλό του (Αλεξίου), β) τη στολή, γ) την αναπαράσταση εθίμων, δ) το θέατρο σκιών.

2. Σύγκριση

Οι μαθητές διαθέτουν σε μεγάλο βαθμό προσωπική αντίληψη των σύγχρονων επιβιώσεων της ελληνικής παράδοσης, μπορούν, π.χ., να συγκρίνουν την εορταστική ατμόσφαιρα ανάμεσα στα παλαιότερα και στα σύγχρονα τοπικά πανηγύρια. Μπορούν επίσης να αντιπαραβάλουν παλιά και νέα πρότυπα ζωής, π.χ. ο Τάκη-Πλούμας ήταν το πρότυπο για το παιδί Μαλακάση, τι συμβαίνει όμως στην εποχή μας;

3. Αφηγηματολογία

Τα πεζά κείμενα της ενότητας μας δίνουν την ευκαιρία να εισαγάγουμε τους μαθητές σε βασικές έννοιες της αφηγηματολογίας. Με αφορμή το κείμενο του Ιωάννου μπορούμε να επισημάνουμε το είδος, τη λειτουργία και τις τεχνικές της αφήγησης, ενώ με αφορμή το κείμενο του Εγγονόπουλου μας δίνεται η ευκαιρία να αναφερθούμε στην ιδιαιτερότητα του δοκιμιακού λόγου. Χρήσιμοι οδηγοί σε αυτό το εγχείρημα μπορούν να σταθούν το *Λεξικό λογοτεχνικών όρων* και το πρώτο μέρος από το βιβλίο του Κώστα Μπαλάσκα, *Ξενάγηση στη νεοελληνική πεζογραφία. Θεωρία – Ιστορία – Συγγραφείς – Κείμενα – Ερμηνεία*, Μεταίχμιο 2004.

4. Ευρύτερες δραστηριότητες

- α. Ανίχνευση των προσωπικών ενδιαφερόντων και της στάσης ζωής που υιοθετούν οι σύγχρονοι νέοι. Έρευνα για το πώς αντιλαμβάνονται την ελληνική παράδοση ή πώς συμμετέχουν οι ίδιοι σε αυτήν.
- β. Άλλες όψεις του λαϊκού μας πολιτισμού (Ζωγραφική, Οικοτεχνία κ.ά.). Εκπαιδευτικές επισκέψεις στο Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης (Κυδαθηναίων 17, Πλάκα, τηλ. 210 3229031), Κέντρο Λαϊκής Τέχνης και Παράδοσης Δήμου Αθηναίων (Α. Χατζημυχάλη 6, Πλάκα, τηλ. 210 3243972) κ.ά.
- γ. Η σημερινή ελληνική, ευρωπαϊκή και πολυπολιτισμική φυσιογνωμία της χώρας και του λαού μας.

5. Διαδίκτυο

Στην εκπαιδευτική πύλη του ΥΠΕΠΘ (www.e-yliko.gr) θα βρείτε μια διδακτική πρόταση για ανασύνθεση δημοτικών τραγουδιών, που σχεδίασε και υλοποίησε η Ιωάννα Ηλιοπούλου, φιλόλογος και επιμορφώτρια στην αξιοποίηση των

Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας. Οι μαθητές καλούνται να ανασυνθέσουν, μέσα από σκόρπιους δεκαπεντασύλλαβους στίχους που τους δίνονται, ένα δημοτικό τραγούδι. Με αυτό τον ευχάριστο γι' αυτούς πειραματισμό μπορούν έμπρακτα να προβληματιστούν και να κατανοήσουν την οργάνωση και τη λειτουργία του δημοτικού τραγουδιού: α) τη σειρά των στίχων β) το θέμα, την πλοκή, τα πρόσωπα γ) τη γλώσσα. Έχει ενδιαφέρον να χρησιμοποιήσουμε αυτό τον εναλλακτικό τρόπο, εκσυγχρονίζοντας το πνεύμα των διδακτικών μεθόδων στο διήγημα του Ιωάννου.

